

“Kui olukord rindel stabiliseerus, hakati poisse tasapisi kooli tagasi saatma. Aga oli ka neid, kes võitlesid sõja lõpuni rindel.”

Rakvere koolipoisid vabadussõjas

Vabadussõjas saavutatud võit on aluseks meie nüüdsele iseseisvale rahvusriigile.

Saksa vägede Eestist lahkumise kannul 1918. aasta novembri lõpupäeval alustas Punaarmee, mille koosseis oli ka oht-ralt Eesti punaseid kütte, edasitungi läände üle Narva jõe ja noorel Eesti vabariigil tuli alustada surmaheitlust elujäämise nimel.

Paljudel inimestel puudus sõja alguspäevil usk, et väikesel Eestil on võimalik vastu saada suurele Venemaale. Esimesed mobilisatsioonid sõjaväe loomiseks ebaõnnestusid. Raamatus “Koolipoisid Vabadussõjas” on märgitud, et kui 16. novembril 1918 otsustas ajutine valitsus kutsuda kokku rahvaväe, siis esimese kutse peale saabus kohale kõigest 800 meest. Koolipoisid said asuda isamaa kaitsele vabatahtlikena ja seda kasutasid ära paljud. Sarnaselt mitme tolleaegse gümnaasiumi õpilastega olid Rakvere gümnaasiumi õpilased õhinal valmis asuma kodumaa kaitsele.

Koolipoiste osa vabadussõjas on tabavalt iseloomustanud tollane sõjavägede ülemjuhataja kindral Johan Laidoner: “Koolipoisid tõid meile usu, et meie võidame, ja see on suurim and, mis nad on andnud Eesti Vabariigile ta sünniajal.”

Siegfried Veidenbaum, kirjanik ja ajakirjanik, Eesti Ajakirjanike Liidu auliige 1997. aastast, Rakvere gümnaasiumi 1924. aasta vilistlane, on kirjeldanud õpilaste meelsust äreval 1918. aastal artiklis “Vaim, mis hoidis Rakvere kooli” (avaldatud raamatus “Rakvere Gümnaasium-Keskool 1912–1937”) järgmiselt: “Rakvere koolipoisid oli see, kes esimesena haaras püssi ja granaadi juba siis, kui kostis alles nõrk hüüd astuda välja oma kodumaa kaitseks. Parimaks tõenduseks sellele on see, et samad veel hiljuti vaiksed ja ta-

gasihoidlikud kooliruumid olid paigaks, kus peeti esimene sõjanõu ohvitseride ja koolipoiste osavõtul enamlike võimu likvideerimiseks linnas. Siis läksid välja ennastsalgavate ja julgete koolipoiste esimesed salgad, käsigranaat püksitaskus, ja löid enamlike võimu kandjatega veel samal ööl rinnad kokku mittetasavägiseks jõukatsumiseks.”

Kui 1918. aasta veebruari lõpu poole sai selgeks, et Saksa okupatsiooniväed jõuavad peagi Rakverre, asutasid linnas võimutsenud enamlased end põgenema. Oli karta, et punased röövivad ja võtavad kaasa linna vara. 24. veebruari õhtul pidas rühm Rakvere gümnaasiumi poisse koos eestimeelsete ohvitseridega kooli ruumes salakoolesku, kus arutasid, kuidas saaks vara väljavedamist takistada. Selleks loodi löögirühm.

Arved Palgi, ajakirjanik ja seltsitegelane, Rakvere gümnaasiumi 1922. aasta vilistlane, on kirjeldanud neid sündmusi artiklis “Rakvere poeglaste gümnaasiumi osa Eesti vabadusvõitluses” (avaldatud raamatus Rakvere Gümnaasium-Keskool 1912–1937”).

Ta kirjutab, et enamlased olid saanud plaanist teada ja vahistasid rühma liikmed, kelle hulka kuulus ka kolm Rakvere gümnaasiumi poissi. Üks poistest, Ferdinand Silberstern, hakkas vahistajatele jõuga vastu, löi mitu neist pikali ja tahtis taskust käsigranaadi välja tõmmata. Enne aga murti ta maha, teda peksti, rebiti riided lõhki ja torgiti tääkidega.

Järgmisel päeval Rakverest taganedes võeti vangid kaasa. Jõhvis tulid rongile punased madrused, sundisid osa vange väljuma ja lasid nad sealsamas raudtee ääres maha. Nende hulgas ka Ferdinand Silbersterni. Kui isa lõpuks poja tapmisest teada sai, sõitis ta Jõhvi ja kaevas raudtee ääres lumest poja laiba välja ja tõi Rakverre. Silbersterni matus kujunes Rakveres suureks rahvuslikuks meeleavalduseks.

Ta oli esimene meie kooli poiss, kes punaste käe läbi hukkus, üks päev peale omariikluse välja kuulutamist, 25. veebruaril 1918.

Edasi kirjeldatakse artiklis, missuguse innuga Rakvere koolipoisid reageerisid vabadussõja puhkedes valitsuse üleskutsele asuda kodumaad kaitsma punaste vastu, kes olid nende koolivenna mõrvanud ja nüüd uuesti maa-le ähvardasid valguda. Poisid oleksid nagu aimanud, milliseid tapatalguid see vaenlane võib taas nende kodulinna toime panna, kui teda tagasi ei tõrjuta.

“Kui 1918. aasta novembrikuu lõpul enamlased alustasid pealetungi Narva all ning Eesti ajutine valitsus kutsus üles mehi vabatahtlikult kodumaad kaitsma, siis olid Rakvere koolipoisid ühed esimesed, kes sellele üleskutsele vastasid. Rakvere postkontori teisel korrusel asus Kaitseliidu staap, kus registreeriti vabatahtlikke ja anti neile püssid välja. Esimesel vabatahtlikkude vastuvõtmise päeval ummistasid Rakvere gümnaasistid Kaitseliidu staabi ruumid. 13–14-aastastest poistest alates tahtsid kõik minna vabatahtlikult sõtta. Kuna aga Kaitseliidul oli vähe püsse, võeti vastu ainult vanemad poisid. Nooremaid kästi järgmisel päeval uuesti tulla. Kuid ka järgmisel päeval oli vähe püsse ja nii jäid paljud noored tulihingelised poisid isamaa kaitsjateks vastu võtmata. Need aga, kes vastu võeti, määrati Kaitseliidu roodu ja saadeti 28. novembril Narva.”

Poisid võitlesid nii Kaitseliidu üksustes, 1. diviisi staabi rongil kindral Tõnissoni erikomandos, kooliõpilaste roodus kui ka tagalauksustes. Poiste ei meeldinud lahingutest eemal viibida julgestus- või valveüksustes, nad kipusid ikka rindeväeosadesse, eriti soomusrongidele luure- ja dessantsalkadesse, et olla alati esirinnas.

Kokku võttis autori andmetel vabadussõjast osa 87 Rakvere gümnaasi-

mi õpilast. Meie kooli esimese lennu 1918. aasta suvel lõpetanutest (35 lõpetanut) läks sügisel vabadussõtta 14 poissi.

Nemad võitlesid juba meie vilistlastena. Nendest üheksa poissi astusid pärast aastat rindel võitlemist vabariigi sõjakooli ja lõpetasid selle esimese lennu 1919. aasta sügisel. (Sama lennu lõpetas ka hilisem vabadussõjalaste üks kuulsamaid juhte, Lehtsest pärit ning Lehtse ja Ambla koolis õppinud õppursõdur Artur Sirk.)

Esimese lennu poistest langes sõjaväljal üks poiss, Joann (Johannes) Mathiesen, kes 15. detsembril 1918 sai Rakvere lähedal Rägavere lahingus haavata, langes punaste kätte vangi ja tapeti.

Kui isa lõpuks poja tapmisest teada sai, sõitis ta Jõhvi ja kaevas raudtee ääres lumest poja laiba välja ja tõi Rakverre.

Õpilastena läksid meie koolist vabadussõtta 67 poissi.

Sõja esimestel kuudel oli nii rindel kui ka tagala julgestamisel oluline roll just koolipoistel. Kehvast varustusest, viletsast relvastusest, napist toidust ja vanemate vastuseisust hoolimata läksid nad ühise vaimustuse ajal sõtta, trotsisid levinud lüüasaamismeeleolu, talusid külma ja nälga, viletsat arstiabi ja kamraadide hukkamist ning õppisid neis raskeis tingimustes toime tulema iseenda ja oma hirmudega.

Kui olukord rindel stabiliseerus, ha-

kati poisse tasapisi kooli tagasi saatma. Aga oli ka neid, kes võitlesid sõja lõpuni rindel.

Sõjast tulnud poistel oli raske taas harjuda koolipoisi eluga. Meie õpilastest suutis üks kolmandik ehk 21 poissi 67-st aastatel 1920–1925 lõpetada kooli ja saada kätte lõputunnistuse. Nende poiste nimed on lõpetajate nimekirjades.

Aga 46 poisil jäigi gümnaasium mitmesugustel põhjustel lõpetamata. Kes langes sõjas, kes suri hiljem haavadesse või haigustesse. Nad jäid igavesi nooreks.

Osa poisse ei suutnud õppetööga kohaneda ja lahkus koolist, osa poisse ei tulnudki enam koolipinki tagasi, vaid leidis uued rajad oma elus.

Rakvere gümnaasiumi 1921. aasta lõpetaja, vabadussõjas osalenud koolipoiss Voldemar Matson on võtnud kokku tollase põlvkonna saatuse keerdkäigud artiklis “Eesti kooli sünni eel” (avaldatud raamatus “Rakvere Gümnaasium-Keskool 1912–1937”).

“Meie põlvele oli nooruses antud osaks elada üle palju ajaloolisi suursündmusi. Meie elasime kaasa Maailmasõja, Vene ja Saksa revolutsiooni, tegime kaasa Vabadussõja ning nägime Eesti riigi ja ka Eesti kooli sündi.

Inimene hindab vaid seda, millest ta on kirglikult unistanud ja millele ta on ohverdanud oma südameverd. Ja mida rohkem on neid ohvreid, seda kõrgemalt hindame saavutusi.”

Vabadussõjas võidelnute põlvkond ei teadnud 1937. aastal veel, et nende osaks saab mõne aasta pärast üle elada ka nende endi loodud Eesti riigi häving ja uus punase terrori laine ning järgnev Saksa okupatsioon. Siis tuli veel kord punaterror, mis mattis meie rahva pooleks sajandiks punasesse udusse.

Nende poiste süüdatud vabaduse leegi sädemed jäid hõõguma rahva südamesse.